

УДК 338.242

DOI: <https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i61.127684>

ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ ІНВАЙРОНМЕНТАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

*Мащенко М.А., к.е.н., доцент,
Литвиненко А.В., к.е.н., доцент (ХНЕУ ім. С. Кузнеця)*

Обґрунтовано, що на сучасному етапі відбувається постійний розвиток виробництва і зростання масштабів господарської діяльності, в ході яких людина використовує дедалі більшу кількість природних ресурсів, що зумовлює порушення рівноваги в навколишньому природному середовищі. Визначено основні пріоритети інвайронментальної безпеки, а саме: енергетична незалежність; пріоритет національних економічних інтересів у фінансовій, банківській і грошовій сферах; розвиток вітчизняного підприємства, національного малого і середнього бізнесу, приватної власності; здійснення ефективної кадрової політики; підвищення якості систем освіти та охорони здоров'я.

Ключові слова: безпека, інвайронментальна безпека, пріоритети інвайронментальної безпеки, держава, соціально-економічний розвиток.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПРИОРИТЕТОВ ИНВАЙРОНМЕНТАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

*Мащенко М.А., к.э.н., доцент,
Литвиненко А.В., к.э.н., доцент (ХНЭУ им. С. Кузнеця)*

Обосновано, что на современном этапе происходит постоянное развитие производства и рост масштабов хозяйственной деятельности, в ходе которых человек использует все большее количество природных ресурсов, что приводит к нарушению равновесия в окружающей среде. Определены основные приоритеты инвайронментальной безопасности, а именно: энергетическая независимость, приоритет национальных экономических интересов в финансовой, банковской и денежной сферах; развитие отечественного предприятия, национального малого и среднего бизнеса, частной собственности; осуществления эффективной кадровой политики; повышение качества систем образования и здравоохранения.

Ключевые слова: безопасность, инвайронментальная безопасность, приоритеты инвайронментальной безопасности, государство, социально-экономическое развитие.

DETERMINING OF THE ENVIRONMENTAL SAFETY PRIORITIES OF UKRAINE

*Mashchenko M., Ph.D. in Economics, Associate Professor,
Litvinenko A., Ph.D. in Economics, Associate Professor (S. Kuznets Kharkiv
National University of Economics)*

It is proved that nowadays there is a constant development of production and growth of economic activity during which a person uses an increasing amount of natural resources. This causes a disturbance of the equilibrium in the natural environment.

The main priorities of environmental safety are identified. Priority national economic interest of Ukraine should be its energy independence, which can be achieved by creating an alternative current energy security model. Priority of national economic interests in financial, banking and monetary spheres. State support of the banking sector, based solely on national economic interests. The development of domestic enterprises, national small and medium businesses, private property. An important national interest is the implementation of HR policy. It means that in the government, at enterprises only highly educated specialists must take the key positions. Recognition of the Western vector as a priority in foreign economic policy. In particular, to improve the quality of education and health care systems, to improve the targeting of social protection systems for the poor and economically vulnerable categories of the population.

Keywords: *safety, environmental safety, priorities of environmental safety, the state, social and economic development.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі відбувається постійний розвиток виробництва і зростання масштабів господарської діяльності, в ході яких людина використовує дедалі більшу кількість природних ресурсів, що зумовлює порушення рівноваги в навколишньому природному середовищі. А це, в свою чергу, призводить до загострення соціально-економічних проблем. Одночасно з вичерпанням запасів невідновлюваних сировинних та енергетичних ресурсів посилюється забруднення довкілля, особливо водних ресурсів та атмосферного повітря, зменшуються площі лісів і родючих земель, зникають окремі види рослин, тварин тощо. Все це зрештою підриває природно-ресурсний потенціал суспільного виробництва і негативно впливає на здоров'я людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему економічної безпеки досліджували в наукових

розробках вчені-економісти Варналій З.С. [1], Власюк О.С. [2], Геєць В.М. [3], Гуменюк А.М. [4], Губський Б.В. [5], Жаліло Я.А. [6], Мунтіян В.І. [7], Пашко П.В. [8], дослідження еколого-економічної безпеки мають місце в роботах вчених-економістів Шлемко В.Т. [9], Хопнер А., Кант Б., Шолтенс Б. [10] та ін., досліджено взаємозв'язок економічної безпеки та інвайронментальної економіки, теоретично обґрунтовано сутність економічної категорії «інвайронментальна безпека» Мащенко М.А. [11].

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Подальшого дослідження потребує аналіз взаємодії інвайронментальної економіки та економічної безпеки, визначення пріоритетів інвайронментальної безпеки.

Метою статті є дослідження взаємодії інвайронментальної економіки та економічної безпеки та визначення пріоритетів інвайронментальної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Важливим є своєчасне визначення найбільших загроз і ризиків для безпечного життя людства. Необхідний всебічний аналіз і оцінка всіх процесів, пов'язаних з національною безпекою України. Несприятливі умови навколишнього середовища і здійснення запобіжних заходів в області екологічної безпеки вимагають належних юридичних, інституційних та інших заходів. Відомо, що комплексна дія соціальних, економічних, екологічних та інших чинників погіршує здоров'я людини та негативно впливає на демографічну ситуацію в країні в цілому. На сучасному етапі необхідним є запобігання глобальної екологічної катастрофи, причинами якої є збільшення матеріальних потреб людей, розширення економічної активності і, таким чином, підвищення впливу людської діяльності на навколишнє середовище. В результаті глобальне забруднення навколишнього середовища, зміна клімату, збільшення кількості техногенних катастроф.

У контексті глобальної глобалізації екологічний та економічний розвиток суспільного життя людства вимагає визнання існування проблем збереження та раціонального використання природних ресурсів, і водночас вимагає постійного забезпечення гармонії динаміки їх існування.

Реалізація механізму стійкого розвитку з'єднує воедино людину (населення), виробництво (економіку) і природу. Тому в сучасному господарюванні поряд із соціальними, технічними й економічними розглядаються екологічні завдання, які повинні задовольняти умовам збереження екологічної рівноваги.

Екологічна рівновага в природі – це такий стан природного середовища, що передбачає її саморегуляцію, відтворення атмосферного повітря, води, ґрунтів, рослин і тварин.

Природна рівновага може порушуватися при антропогенному впливі й переходити в природно-антропогенну рівновагу. Це вторинна екологічна рівновага, що утворюється на основі балансу змінених людською діяльністю компонентів і природних процесів.

Екологічна рівновага визначає наявність наступних факторів:

відтворення основних компонентів природи;

висока біологічна й геохімічна активність літосфери, що дозволяє здійснити нейтралізацію й самоочищення антропогенних забруднень;

стійкість ландшафту до впливу урбанізованих навантажень;

збалансоване існування недоторканих природних ділянок екосистеми районів розселення.

Досягнення екологічної рівноваги залежить від щільності населення, природних зон тощо.

Абсолютної екологічної рівноваги досягти неможливо за причиною впливу людини на природу. Але умовна екологічна рівновага може бути досягнута у випадку відсутності відтворення основних природних компонентів.

Всі фактори, що впливають на досягнення екологічної рівноваги, можуть існувати на урбанізованих територіях при здійсненні заходів, які стабілізують антропогенні навантаження та компенсують шкідливий вплив на навколишнє середовище.

Всі елементи суспільного буття регулюються системою екологічних норм і нормативів якості довкілля, які реалізуються за допомогою економічних механізмів. В економічному аспекті ці механізми можна реалізувати через систему принципів економіки природокористування.

У господарській практиці існують наступні принципи природокористування:

максимізація суспільної корисності природних ресурсів;

відтворення природних ресурсів;

екологізація виробництва.

Максимізація суспільної корисності природних ресурсів базується на діалектичній єдності природи й матеріального виробництва. Використовуючи природні ресурси, суспільство оптимально їх використовує для задоволення своїх потреб і здійснює відтворення природного капіталу.

Відтворення природних ресурсів залежить від розходжень зонального розташування виробництва, існування можливостей використання енергії та водопостачання, перспектив господарського освоєння території, її екологічної ємності, соціально-демографічних факторів.

Екологізація виробництва означає, що подальший розвиток виробничих сил може здійснюватися за умови обов'язкового застосування методів екологічного регулювання та контролювання господарської діяльності, принципів екологічного аудита, а також застосовування еколого-економічних методів господарювання.

Ці принципи реалізуються за допомогою часткових принципів:

- науковості,
- оптимальності,
- комплексності,
- платності,
- справедливості.

Принцип науковості припускає, що природокористування повинне ґрунтуватися на глибокому пізнанні об'єктивних законів розвитку природи й суспільства, на новітніх досягненнях науки й техніки. Отже, мається на увазі науково обґрунтоване сполучення екологічних і економічних інтересів суспільства.

Принцип оптимальності передбачає альтернативне забезпечення найбільш ефективного природокористування, вибір найкращого (оптимального) варіанта рішення господарських завдань із урахуванням екологічних факторів.

Принцип комплексності вимагає раціонального використання, глибокої

переробки вихідної природної сировини, залучення в господарський оборот вторинної сировини, відходів виробництва й споживання, впровадження ресурсо- і енергозберігаючих технологій у виробництво.

Принцип платності передбачає відшкодування використання природних ресурсів, посилення економічної відповідальності користувачів природи за забруднення навколишнього середовища. Для цього слід дотримуватися вимог гігієнічного нормування, тобто обмежити зміст шкідливих речовин у літосфері, гідросфері, атмосфері, а також жорстко ввести в екологічну сферу правило «забруднювач платить».

Принцип справедливості визначається як рівність громадян у розподілі обмеженого ресурсу. Звісно, що ринковий розподіл припускає наявність природної нерівності, тому за допомогою держави необхідно звести нерівність до пропорційної справедливості.

Отже, природне навколишнє середовище виконує генеральну функцію – забезпечення життєдіяльності людства. Компонентами генеральної функції є такі:

- забезпечення природними ресурсами й відновлення ресурсів;
- асиміляція відходів і забруднень і відтворення довкілля;
- забезпечення людей природними послугами, такими як рекреація, естетичне задоволення та ін. (естетико-психологічна функція природного середовища).

Отже, необхідним є вирішення проблем, які тісно пов'язані з впливом розвитку цивілізації людського суспільства на природне середовище людської життєдіяльності. Визначити пріоритетні напрямки раціонального використання та збереження навколишнього природного середовища та впливу діяльності людини на екосистеми, забезпечення інвайронментальної безпеки – це фундаментальне завдання для вчених та експертів у галузі еколого-економічного розвитку.

Інвайронментальна безпека – це стан захищеності економіки та навколишнього середовища, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатний до вирішення проблем збалансованого розвитку економіки й поліпшення стану навколишнього середовища та сприяє

розробці й реалізації національних концепцій екологічно стійкого розвитку й механізму його забезпечення [11, с. 55].

Завдання держави щодо забезпечення інвайронментальної безпеки та пріоритети інвайронментальної безпеки України подано на рис. 1.

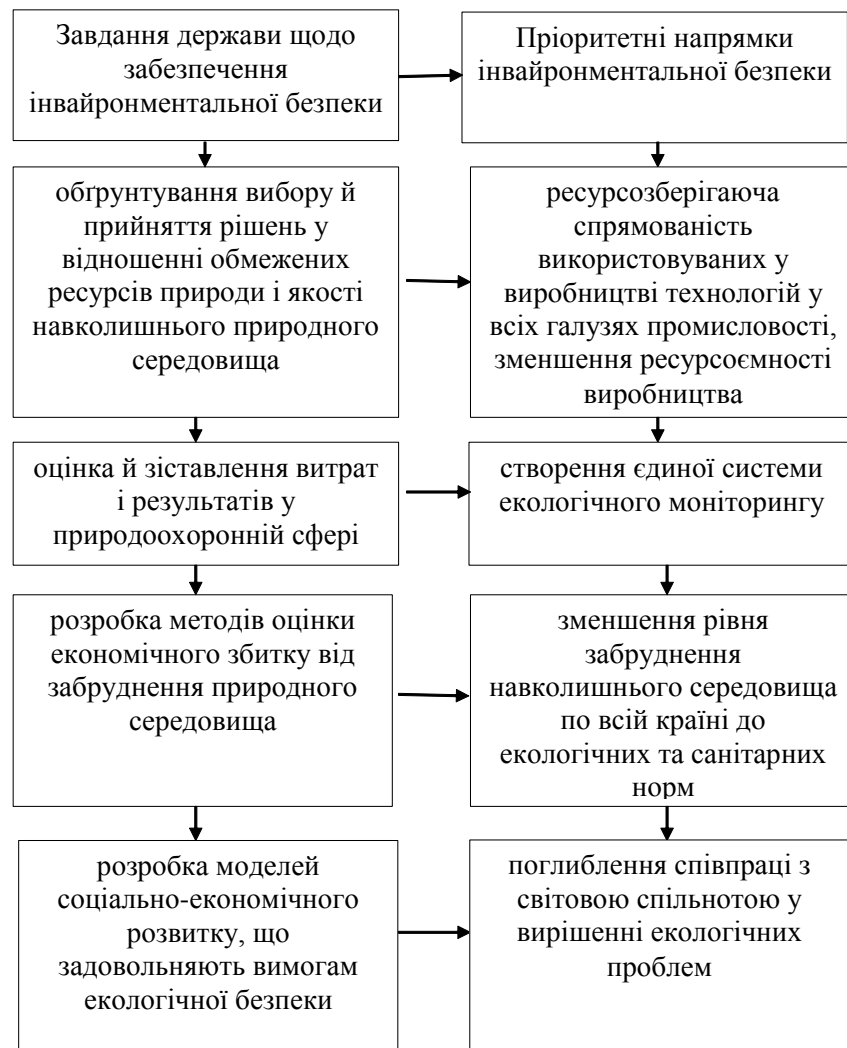

Рис. 1. Завдання та пріоритети інвайронментальної безпеки України

Основними завданнями держави щодо забезпечення інвайронментальної безпеки повинні бути: обґрунтування вибору й прийняття рішень у відношенні обмежених ресурсів природи і якості навколишнього природного середовища як специфічного суспільного блага; оцінка й

зіставлення витрат і результатів у природоохоронній сфері, обґрунтування критеріїв і показників ефективності природоохоронних заходів; аналіз ринкового впливу на екологічну сферу; облік зовнішніх екологічних ефектів (екстерналій); розробка методів оцінки

економічного збитку від забруднення природного середовища; розробка моделей соціально-економічного розвитку, що задовольняють вимогам екологічної безпеки.

Можливість стабілізації та покращення екологічної ситуації тісно пов'язана зі зміною умов соціально-економічного розвитку країни, створенням нових цінностей та етичних принципів, структурою потреб, цілями, пріоритетами та радикальної, політичної, законодавчої діяльності людини.

Таким чином, пріоритетними напрямками інвайронментальної безпеки повинні бути:

ресурсозберігаюча спрямованість використовуваних у виробництві технологій у всіх галузях промисловості, зменшення ресурсоемності виробництва; створення єдиної системи екологічного моніторингу;

зменшення рівня забруднення навколишнього середовища по всій країні до екологічних та санітарних норм;

поглиблення співпраці з світовою спільнотою у вирішенні екологічних проблем;

розвиток екологічної освіти, культури та системи підготовки населення; попередження та ліквідація екологічних катастроф, стихійних лих, наслідків надзвичайних ситуацій та аварій;

розвиток науково-технічного потенціалу у галузі екології;

прискорений розвиток виробництв, які здатні підвищити експортний потенціал;

вдосконалення правового механізму регулювання взаємодії органів державної влади на всіх рівнях;

поліпшення інвестиційної привабливості;

поліпшення бізнес-клімату; забезпечення енергетичної незалежності;

ефективна кадрова політика в еколого-економічній сфері;

формування стійкої системи національних цінностей і інтересів в еколого-економічній сфері.

Висновок. Таким чином, пріоритетними напрямками забезпечення інвайронментальної безпеки України визначено: ресурсозберігаючу спрямованість технологій; зменшення рівня забруднення навколишнього середовища; створення регіональної системи екологічної безпеки; розвиток науково-технічного потенціалу; створення єдиної системи екологічного моніторингу; поліпшення інвестиційної привабливості; забезпечення енергетичної незалежності; ефективна кадрова політика; підвищення якості систем освіти та охорони здоров'я тощо.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Варналій З. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення : моногр. / З. С. Варналій, Д. Д. Буркальцева, О. С. Саєнко. — К. : Знання України, 2011. — 299 с.

2. Власюк О. С. Економічна безпека України в умовах ринкових трансформацій та антикризового регулювання / О. С. Власюк. — К. : ДННУ «Академія фінансового управління», 2011. — 474 с.

3. Концепція економічної безпеки України / Ін-т. економ. прогнозування; Кер. проекту В.М. Геєць. — К.: Логос, 1999. — 56 с.

4. Гуменюк А.М. Безпека структурно-інституціональної трансформації економіки регіону: теоретичні основи та прикладні аспекти: монографія / А. М. Гуменюк. — К. : НІСД, 2014. — 468 с.

5. Губський Б.В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення: Монографія / Б.В. Губський. — К.: ДП «Укрархбудінформ», 2001. — 122 с.

6. Жаліло Я.А. Економічна безпека держави, підприємства, особи в

інтегрованому суспільстві / Я.А. Жаліло // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К.: ВПЦ «Київський ун-т», Ін-т міжнар. відносин. – 2001. – Вип.26. – С. 24-27

7. Мунтіян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтіян. – К. : КВШ, 1998. – 462 с.

8. Пашко П.В. Умови та чинники забезпечення митної безпеки / П.В. Пашко // Митна справа. – 2010. – № 1(67). – С. 5-16.

9. Шлемко В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.

10. Ноернер, А. Г. F., В. Kant, В. Scholtens, and P.-S. Yu (2013) Is the journal Ecological Economics really in itself a poor

and misleading guide to what ecological economics is about? A reply to “Influencing the perception of what and who is important in ecological economics” Ecological Economics 89, 174-176. Хопнер, А. Г. Ф., Б. Кант, Б. Шолтенс і П.-С. Ю. (2013 р.)

11. Мащенко М.А. Теоретичне обґрунтування сутності економічної категорії «інвайронментальна безпека» / М.А. Мащенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2017. – № 60. – С. 49-55.

12. Офіційний сайт Міністерства економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>

13. Офіційний сайт ООН, представництво в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua>